

Ольга СОБЧУК,

orcid.org/0009-0008-9828-2048

асистент кафедри іноземних мов і методик їх навчання
Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка
(Кременець, Тернопільська область, Україна) *olia171999@gmail.com*

ІСТОРИЧНИЙ ДЕТЕКТИВ І РЕТРО-ДЕТЕКТИВ: ДО ПРОБЛЕМИ ВІДПОВІДНОСТІ

Стаття присвячена вивченню проблеми відповідності між історичним детективом і ретро-детективом. Студіювання українських і зарубіжних розвідок дали змогу конкретизувати та навести дефініції понять «детектив», «історичний детектив» та «ретро-детектив», наголошуючи, що наразі не існує єдиних визначень термінів. Простежено історію виникнення і розвитку досліджуваних жанрів. Окреслено основні відмінності між цими жанрами, а також спільні та унікальні ознаки. Описано вимоги та завдання, що ставляться перед авторами цих піджанрів, які, з одного боку, взяли на себе завдання відтворити історичні реалії в їхній точності, з іншого – використовують їх як кулісу для фантазійних подій. Описано проблему відповідності їхніх сюжетів історичним реаліям і контексту тим, що ретро-детектив використовує історичний період лише як фон, а у історичному детективі це є головною частиною сюжету. Встановлено, що історичний детектив вимагає більш ретельного підходу та розгляду, акцентуючись на розслідування справжніх історичних подій за участі реальних персонажів. Наголошено, що поява дійсних історичних постатей на сторінка ретро-детектива не завжди є обов'язковою. Визначено, що унікальністю ретро-детектива є можлива авторська художня вільність, наявність фігур історичного інтер'єру, текстових матеріалів, елементів побуду з метою створення більш захопливого та динамічного сюжету, де певна історична епоха використовується в основному для створення елементів атмосфери, репрезентції колориту. Зазначено про можливість застосування у ретро-детективах містичних та шпигунських ліній сюжету. Порушено питання приналежності ретро-детектива до масової (через наявність захоплюючих та розважальних історій з великими діапазонами атмосфери) та мідл-літератур (через складні сюжети та персонажі). Виокремлено, що у ретро-детективах вбивство може відходити на другий план, а використовуватись лише для передачі та стилізації атмосфери епохи, натомість злочин у історичному детективі розслідується в контексті фактів та деталей культурного, соціального або політичного ландшафту того періоду.

Ключові слова: детектив, історичний детектив, ретро-детектив, історія, сюжет, масова література, жанр, автор, структура детектива.

Olga SOBCHUK,

orcid.org/0009-0008-9828-2048

Assistant at the Department of Foreign Languages and Methods of their Teaching
Kremenets Taras Shevchenko Academy of Humanities and Pedagogy
(Kremenets, Ternopil region, Ukraine) *olia171999@gmail.com*

HISTORICAL DETECTIVE AND RETRO-DETECTIVE: TO THE PROBLEM OF CORRESPONDENCE

The article is devoted to the study of the problem of correspondence between a historical detective and a retro-detective. Studies of Ukrainian and foreign intelligence made it possible to specify and provide definitions of the concepts "detective", "historical detective" and "retro-detective", emphasizing that currently there are no unified definitions of the terms. The history of the emergence and development of the studied genres is traced. The main differences between these genres, as well as common and unique features, are outlined. The requirements and tasks faced by the authors of these subgenres are described, who, on the one hand, have undertaken the task of recreating historical realities in their accuracy, and on the other hand, using them as a backdrop for fantasy events. The problem of the correspondence of their plots to historical realities and context is described by the fact that the retro-detective uses the historical period only as a background, while in the historical detective it is the main part of the plot. It is established that the historical detective requires a more careful approach and consideration, focusing on the investigation of real historical events with the participation of real characters. It is emphasized that the appearance of real historical figures on the page of a retro-detective is not always mandatory. It was determined that the uniqueness of the retro-detective is the possible author's artistic freedom, the presence of historical interior figures, textual materials, building elements with the aim of creating a more exciting and dynamic plot, where a certain historical era is used mainly to create elements of atmosphere, representation of color. The possibility of using mystical and espionage plot lines in retro-detectives is indicated. The

issue of the retro-detective belonging to mass (due to the presence of exciting and entertaining stories with large ranges of atmosphere) and middle literature (due to complex plots and characters) is raised. It is pointed out that in retro-detectives the murder can be put on the back burner and used only to convey and stylize the atmosphere of the era, instead, the crime in the historical detective is investigated in the context of the facts and details of the cultural, social or political landscape of the period.

Key words: *detective, historical detective, history, retro-detective, plot, mass literature, genre, author, detective structure.*

Постановка проблеми. В останні десятиліття жанр детектива став об'єктом досліджень багатьох науковців. Серед широкого спектру детективних піджанрів особливо виокремлюються історичний детектив та ретро-детектив. Ці жанри, із своїми унікальними особливостями та стилістичними підходами, привертають увагу читачів не лише завдяки захоплюючим сюжетам, але й через здатність відтворювати атмосферу минулих епох та розкривати загадки історії.

Аналіз досліджень. Погляди літературознавців і критиків щодо проблеми відповідності та сутності понять ретро-детектива та історичного детектива часто різняться. Такі науковці як Р. Браун, Н. Валуєва, Р. Вінкс, О. Харлан та інші ототожнюють їх. Утім Д. Клугер, А. Кокотюха, О. Рижченко, С. Філоненко та інші аргументують відмінності між цими двома піджанрами. Тому актуальність нашої розвідки полягає у встановленні відповідності між жанрами детективної літератури.

Мета статті полягає у аналізі і порівнянні основних характеристик ретро-детектива та історичного детектива.

Виклад основного матеріалу. Відлуння загадкових і давніх таємниць та потяг до розгадок злочинів знаходять своє місце на сторінках особливого літературного жанру – детектива (від лат. «detego» – розкриваю, викриваю). Детективні твори описують процес розслідування загадкової події з метою з'ясування обставин та загадки. Зазвичай в якості такої події виступає злочин, і сищик показує його розкриття. У розмаїтті літературних піджанрів детектива історичний детектив та ретро-детектив визначаються як унікальні засоби дослідження кримінальних інтриг, які розгорталися у минулому.

Розглядаючи проблему виникнення історичного детектива у літературознавстві, не знаходимо чіткого визначення цього жанру. Утім дізнаємося, що він має коріння у класичному детективному жанрі, основною концепцією якого, на погляд американського письменника Едгара Аллана По, є комплекс підтверджень певної інформації, системи поглядів, головної думки твору (Будний, Ільницький, 2008: 202). У літературознавчій енциклопедії поняття «детектив» визначається

як «різновид пригодницької літератури, що належить до паралітератури», тобто до масової літератури (Літературознавча енциклопедія, 2007: 271).

Історичний детектив потребує більш строгого розуміння, тому що його об'єктом розслідування є справжні історичні події, а результатом – наукове дослідження. З допомогою детективної інтриги автор пропонує читачам розмірковувати про можливі причини злочину, соціальні, економічні, політичні особливості певного часового простору, які стали передумовами вбивства та є важливими для сищика у розкритті справи. Тобто у такий спосіб творець твору доносить інформацію про певний історичний період.

Теоретично вагомою для розуміння сутності окреслених понять вважаємо колективну монографію американських учених «Детектив як історія: історія та мистецтво в історичній детективній літературі» («The Detective as Historian: History and Art in Historical Crime Fiction» (2003)). Одним із авторів цієї книги є Р. Вінкс, який наголошує, що «історичний детективний роман є одним з видів детективу, що найбільш швидко розвиваються. Причому він не набагато відрізняється від колишньої кримінальної літератури, але є більша різниця в техніці й способах, які доступні як детективові, так і злочинцеві» (Winks, 2003: 8). Зрозуміло, що історичний детектив є більш досконалою та модернізованою формою детективного жанру, у якому автор наділяє сищика і злочинця специфічними уміннями, гострим розумом, що робить сюжет твору загадковим та складним.

Розмірковуючи над сутністю ретро-детектива, знаходимо, що він виникає у ХХ столітті та вважається похідним постмодерним піджанром детективної літератури. До прикладу, у довідниковій літературі, як-от «Лексикон загального та порівняльного літературознавства» (2001), «Літературознавчий словник-довідник» (1997), «Літературознавча енциклопедія» (2007) визначення поняття «ретро-детектив» не подано. Втім чимало українських митців прийняли літературний виклик, щоб продемонструвати відповідності історії та фікції у своїх працях. З'ясовуючи витоки ретро-детектива, перспективно убачаємо публікацію О. Харлан «Ретро-детектив у сучасній європейській літературі: модифікації жанру», у якій

авторка вважає роман «Ім'я рози» У. Еко (1980) першим твором цього жанру (Харлан, 2010: 85). Згодом популярність творів у стилі ретро-детективу починає поширюватись різними країнами. Загалом ця тенденція збережена і сучасними українськими авторами, такими як А. Кокотюха, В. Івченко, Б. Коломійчук, І. Роздобудько та інші. Аналіз творів засвідчує, що найчастіше сюжети цього жанру розгортаються у ХХ столітті в містах України.

Наразі єдиного визначення терміна «ретро-детектив» немає. О. Колесник слушно констатує: «Під ретро-детективом (або детективом з історичною основою) можуть розумітися твори, де головною складовою є, власне, детективна фабула, а прив'язка до певного історичного періоду потрібна лише для створення антуражу» (Колесник, 2022: 21). У цьому контексті дослідниця особливо акцентує увагу саме на хронологічному та послідовному зображенні подій у художньому творі, на відміну від сюжету, як основній складовій творів, а певна історична епоха використовується в основному для створення атмосфери.

Цікавою є також розвідка О. Колесник «Історичний детектив та історія як детектив: до питання міжжанрового синтезу», де авторка, аналізуючи жанрову літературу, часто зближує її з міфом. Окремі уваги заслуговує міркування дослідниці про те, що однією з домінуючих функцій ретро-детектива є виразне та емоційно забарвлене зображення всіх феноменів світу за допомогою трьох базових концепцій: Космос, суспільство, індивід. Водночас дослідниця підкреслює відмінність від історичного детектива індустріальною урбанізацією ХІХ ст. Авторки історичного детективу, на її думку, враховують усі історичні факти та деталі часу та місця, у яких розгортається сюжет (Колесник, 2023).

Студіювання наукових праць С. Філоненко дає змогу розглядати, що «він (ретро-детектив) ґрунтується на перенесенні кримінального сюжету в минулий час. Серед дійових осіб можуть зустрічатися реальні історичні постаті... Похідний від латинського «retro» (назад), він (означник «ретро») застосовується до опису художніх форм, звернених у минуле» (Філоненко, 2010: 106–107). Основою ретро-детектива є кримінальна історія минулого із вірогідністю зустрічі дійсних історичних персонажів серед дійових осіб. Натомість у історичних детективах завжди персонажами є реальні постаті минулого. У цьому контексті дослідниця Софія Філоненко увиразнює неможливість ототожнення цих літературних форма. Цитуємо: «проблема розрізнення двох жанрів:

«історичного» і «ретро» – є казуїстичною. Гадаю, історичний детектив доцільно розглядати як жанровий різновид детективної прози, а ретро – як його можливий стиль (яким він і є по суті), густо замішаний на ностальгії за минулим, як правило, недалеким – на відстані живої пам'яті покоління» (Філоненко, 2014).

Цікаві матеріали подані у статті Я. Бригадира «Інтерпретація історичних подій крізь призму інтриги в українському ретродетективі». Дослідник зосереджує увагу конкретно на українському ретро-детективі, аналізуючи, як автори трактують та демонструють історичні події у цьому жанрі (Бригадир, 2017). Учений акцентує роль детективної інтриги, яку автори формують з допомогою стійких формул та кліше, і тим самим історичну складову відкладають на другий план ретро-детектива. Суголосною є думка Г. Ключіко, зокрема для детектива пріоритетним є інтрига. Науковець вважає, якщо історичний детектив наповнити елементами атмосфери, побуту, традицій, щоб надати йому правдоподібності, то це може досить сильно послабити детективну інтригу. Відтак Г. Ключіко підкреслює, що таке послаблення можна компенсувати за допомогою інтертекстуальних зв'язків з класичними зразками детективного жанру, наприклад, «Пригоди Шерлока Холмса» А. К. Дойла (Ключіко, 2016: 133).

Окремі уваги заслуговує міркування Я. Бригадира, зокрема про те, що ретро-детектив поєднує у собі «високу» та масову літератури, тобто може характеризуватися «подвійним кодуванням», його можна відносити до «мідл-літератури». Поняття «мідл-література» український дослідник визначає як «середнє положення, синтезує принципи експериментального постмодернізму і масового мистецтва та прагне задовольняти запити та смаки як кваліфікованого, так і масового читача <...> формуючи при цьому особливий пласт літератури, котра в результаті стає мейнстрімом» (Бригадир, 2017: 105).

Я. Бригадир підкреслює, що сюжетні лінії та розкриття злочинів ретро-детективів часто можна спрогнозувати та передбачити, вони дозволяють визначити закономірності. Дослідник вивчає цю проблему на прикладі українських ретро-детективів А. Кокотюхи та Б. Коломійчука. Провівши паралель, учений знаходить подібні ознаки, такі як хронологія (ХХ століття) та локація (Львів-Варшава-Відень) (Бригадир, 2016: 62).

Погоджуємось із Я. Бригадиром, який визначає ретро-детектив «внутрішньо жанровим різновидом детективу». Дослідник зосереджує увагу на тлумаченнях нідерландського письменника

Р. ван Гюліка, який вивчав китайське середньовічне судочинство і написав свій роман, «стилізований під «середньовічний» китайський детектив, що має назву хуабень» (Бригадир, 2017: 99). Це є цілком зрозуміло, так як суттєвою ознакою хуабень є присутність персонажа-детектива.

Розмірковуючи над витоками ретро-детектива, Я. Бригадир акцентує також увагу і на тому, що західне літературознавство ототожнює цей жанр із терміном «historical mystery» (Бригадир, 2017: 100). Припускаємо, що таким поняттям зарубіжні критики наголошують, що автор ретро-детектива може використовувати стилізацію та атмосферу таємниць, загадок минулого без прив'язки до конкретних історичних подій, тоді як історичний детектив акцентує увагу на дійсній історичній ситуації та реалії.

У форматі нашої розвідки з'ясування відповідності ретро- та історичного детективів варто звернутись до позиції Н. Валуєвої. Так, вчена наголошує на їхній відмінності. Основоположниками цього піджанру вона вважає Р. ван Гюліка та Дж. Карра (Валуєва, 2009: 152–153). Дослідниця впроваджує думку, що автору ретро-детектива важливо показувати багато предметів, фігур історичного інтер'єру, текстових матеріалів, елементів побуду. В історії ретро-романів історія не просто переказується та висвітлюється, але й коментується авторами. Крім цього, в історичних детективах Дж. Карра бачимо шаблонне зображення персонажів, психологічних особливостей, характерів і поведінки.

Цікавою є наукова позиція американського літературного критика С. Джоші, адже він досліджує проблему розмежування піджанрів детективів. Цитуємо: «... найбільш значуща й обґрунтована різниця між історичними детективами і просто детективними історіями – ступінь, в якому вчинене вбивство найчастіше заслонене або оточене іншими подіями» (Joshi, 1990: 66). Відтак міркуємо, що у ретро-детективах вбивство може бути взяте як привід для відтворення та стилізації атмосфери певного часу, тобто відходити на другий план. Вчинений злочин може бути або важливим елементом загадки, або слугувати для розкриття більших таємниць, пов'язаних із суспільством, сищиком і персонажами того часу. Натомість історичні детективи відрізняються тим, що вони вивчають злочини в контексті конкретної історичної епохи. Вбивство, яке розслідує сищик, стає частиною ширшого культурного, соціального або політичного ландшафту того періоду.

У форматі нашої статті щодо порівняння ретро- та історичного детектива визначаємо, що

сама детективна фабула може бути відносно вторинною для історичного детектива у порівнянні із загальним зображенням історичного періоду. Головною його особливістю є звернення до історії як до головної частини сюжету, тоді як ретро-детектив може акцентувати увагу на послідовності дій сищика, використовуючи історичний період лише як фон.

Огляд науково-літературних праць показує, що домінуючою ознакою ретро-детектива як жанру є репрезентація минулої епохи, яка цікавить читача не лише в контексті злочину, а й історичної загадки, колориту, місцевого духу. У такому випадку візитівкою Б. Коломійчука можна вважати авторський набір маркерів. Наприклад, автор описує життя у Львові (Лемберзі) на початку ХХ століття, презентує топографію міста, урбаністичне життя, становище жителів, традиції та історичні факти. Зауважимо, що стратегією письменника у ретро-детективі не є зображення Львова як окремого центрального персонажа, а лише фоном, джерелом колориту, у якому розвивалися події злочину.

Варто додати, що Б. Коломійчук у своїх ретро-детективах використовує елементи містичного детективу та шпигунського роману. Утім А. Кокотюха вважає, що це «дещо конфліктує як із реалістичним детективом, так і з ретро, переводячи твори на територію готичної літератури» (Кокотюха, 2009). Критик впроваджує думку, що це призводить до змішання різних стилів та тем, що може вплинути на сприйняття творів читачами. Погоджуємось, що елементи шпигунського роману сприяють більш виразній передачі становища детективної розвідки на початку ХХ століття.

Вважаємо за доцільне підкреслити, що український письменник Андрій Кокотюха, здобув найбільшу популярність завдяки ретро-детективному «львівському» циклу, якому властивий ретельний підхід саме до відтворення локального колориту, тому на сторінках творів читачі постійно знайомляться з новими історичними пам'ятками чи районами Львова (сюжетні лінії розгортаються у Львові на початку ХХ століття, а сищиком є молодий Клим Кошовий).

Розглядаючи жанри детективної літератури, варто звернутися до детективної серії «Інспектор і кава» подружжя Валерія і Наталі Лапікур. Збірники оповідань і повістей мають авторську дефініцію жанру: «Київський детектив у стилі «ретро», що відсилає до відомого різновиду детективної прози – історичного, або ретро-детективу (historical whodunit, historical mystery). Автори зосереджуються на перенесенні кримінальної

розвідки у давній період. Важливо підкреслити, що персонажами частково виступають реальні історичні особи. Розмірковуючи над проблемою функціонування ретро-детектива, О. Харлан впроваджує думку, що у цьому творі «... достовірно і в деталях відтворюється зображувана епоха, незалежно від того, чи є там історичні персонажі чи немає» (Харлан, 2010: 85). У цьому контексті важливого значення набуває те, що автор може передати дух епохи навіть і без конкретних історичних постатей, описати культурні, соціально-побутові, політичні, економічні сфери життя за допомогою архітектури, технологій, декорацій, мови, звичаїв, одягу. Відтак вважаємо, дослідниця зорієнтована на те, що ретро- та історичний детективи можна ототожнювати, головне – репрезентувати події, обставини та атмосферу таким способом, щоб читач міг поглибитися в історичну епоху через детективний сюжет.

Аналіз творчості подружжя Лапікур дає змогу стверджувати, що стильовий означник «ретро» вони розуміють як засіб опису художнього тексту, що передає інформацію з минулого. Однак важливо пам'ятати, що оживлення автентичної історії не є основною метою такої стратегії. Подібну думку висловлює французький літературний критик Ж. Бодріяр, називаючи стиль «ретро» симулякр минулого (Бодріяр, 2004: 65–73). Студіювання цих наукових джерел дає змогу увиразнити ознаку ретро-детектива, яка полягає у своєрідній інтерпретації чи імітації стилю минулої епохи певними модифікаціями або адаптаціями під сучасну реальність. Таким чином, «ретро» уявляється як певна форма символічного відтворення минулого, а не просто точне відтворення його елементів, тоді як історичний детектив точно прив'язаний до конкретних подій та періоду і відтворює їх.

У ракурсі обраного дослідження привертає увагу поняття «радянське ретро», метою застосування якого є пристосування до сучасної свідомості. Я. Поліщук акцентує, що «унаслідок упадку комуністичної системи пам'ять про неї як недалеке минуле нашої культури опинилася під загрозою. Увійшовши в радикальний конфлікт із сучасною дійсністю, ця пам'ять відійшла в пасив, на маргінес сучасної культурної свідомості наших співвітчизників. Однак із плином часу все настійніше заявляє про себе потреба осмислити ті недалекі часи» (Поліщук, 2007: 5). До прикладу, на думку Ж. Бодріяра, «радянське ретро» передає настрій ностальгії за минулим «похмурим та тужливим захопленням» (Бодріяр, 2004: 66).

Висновки. Отже студіювання науково-літературознавчих розвідок, урахування ключових ознак детективного жанру дає змогу розглядати ретро-детектив та історичний детектив як важливі та продуктивні для читання, який прагне зануритися в атмосферу минулої епохи і одночасно відчутти напругу та загадковість детективного сюжету. З огляду на проблематику нашого дослідження, варто звернути увагу на питання ототожнення цих жанрів. Можна виокремити основні твердження, що історичний детектив дозволяє читачам перенестись у контекст історичних реалій за допомогою детективних сюжетних ліній, вбивство, справжніх постатей минулого. Натомість ретро-детектив пропонує зануритись у атмосферу давнини через колорит, звичаї, іноді містичність, надаючи можливість переосмислити історичні факти з точки зору сучасності. Загалом, вбачаємо перспективним ґрунтовне й системне дослідження проблеми відповідності ретро-детектива та історичного детектива як літературного явища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція; пер. з фр. В. Ховхун. Київ : Основи, 2004. 230 с.
2. Бригадир Я. Інтерпретація історичних подій крізь призму інтриги в українському ретро-детективі. *Літературознавчі студії*. 2017. № 1. С. 99–110.
3. Бригадир Я. Український ретродетектив як приклад «естетики впливу». *Studia methodologica*. 2016. № 42. С. 60–67.
4. Будний В., Ільницький М. Порівняльне літературознавство. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 344 с.
5. Валуєва Н. Ретро-детектив як внутрішньо жанровий різновид детективу. *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Серія : Літературознавство*. 2009. Вип. 4 (1). С. 152–161.
6. Ключко Г. Біля витоків історичного детективу: творчість Дж. Д. Карра. *Література в контексті культури*. Вип. 27. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. С. 129–133.
7. Кокотюха А. Антологія українського детективу. Український нуар. URL: <http://www.bukvoid.com.ua/criminal/2009/08/25/071807.html> (дата звернення: 05.02.2024).
8. Колесник О. Історичний детектив як літературна форма інтерпретації історії та культури. *Культура і сучасність : альманах*. 2022. № 1. С. 20–27.
9. Колесник О. Історичний детектив та історія як детектив: до питання міжжанрового синтезу. *Наукові записки НАУКМА. Історія і теорія культури*. 2023. Т. 6. С. 39–44.

10. Літературознавча енциклопедія : у двох томах. Київ : Вид. центр «Акад.», 2007. Т. 1. 608 с. URL: <https://archive.org/details/literaturoznachat1> (дата звернення: 03.02.2024).
11. Поліщук Я. Між пригадуванням і передчуттям: репрезентація совєтського минулого в сучасній літературі. *Українська література в загальноосвітній школі : Науково-методичний журнал*. 2007. № 12. С. 5–9.
12. Філоненко С. «Київський» ретро-детектив: репрезентація радянського минулого. *Філологія. Літературознавство*. 2010. С. 106–111.
13. Філоненко С. Як найкращий сищик імперії пройшов крізь вогонь, воду і мідні труби : рецензія на книгу Владислава Івченка «Найкращий сищик імперії на службі приватного капіталу». 2014. URL: <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2014/02/05/073033.html> (дата звернення: 28.01.2024).
14. Харлан О. Ретро-детектив у сучасній європейській літературі: модифікації жанру. *Наукові праці. Серія : Філологія. Літературознавство*. 2010. Т. 135. № 122. С. 84–88.
15. Joshi S. John Dickson Carr: A Critical Study. Bowling Green : Popular Press, 1990. 206 p.
16. Winks R. Preface. *The Detective as Historian: History and artin Historical Crime Fiction* / Ed. By Ray B. Browne and Lawrence A. Kreiser. N.Y.: Bowling Green State University Popular Press, 2003. P. 9–10.

REFERENCES

1. Bodriyar ZH. (2004) Symulyakry i symulyatsiya [Simulacra and simulation]; per. z fr. V. Khovkhun (230 p.). Kyiv : Foundations [in Ukrainian].
2. Bryhadyr YA. (2017) Interpretatsiya istorychnykh podiy kriz pryзму intryhy v ukrayinskomu retro-detektyvi [Interpretation of historical events through the prism of intrigue in the Ukrainian retro-detective]. *Literary studies* (pp. 99–110) [in Ukrainian].
3. Bryhadyr YA. (2016) Ukrayinskyy retrodetektyv yak pryklad “estetky vplyvu” [Ukrainian retro detective as an example of “aesthetics of influence”]. *Studia methodologica* (pp. 60–67) [in Ukrainian].
4. Budnyy V., Ilnytskyy M. (2008) Porivnyalne literaturoznavstvo. Kyiv [Comparative Literature]: Vyd. dim “Kyiv-Mohyla Academy” [in Ukrainian].
5. Valuyeva N. Retro-detektyv yak vnurishno zhanrovyy riznovyd detektyvu [Retro-detective as an internal genre type of detective]. URL: [http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nzl_2009_4\(1\)_22.pdf](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nzl_2009_4(1)_22.pdf) (access date: 28.01.2024) [in Ukrainian].
6. Klyuyko H. (2016) Bilya vytokiv istorychnoho detektyvu: tvorchist Dzh. D. Karra [Near the origins of the historical detective story: the work of J. D. Carr]. *Literature in the context of culture*. Vol. 27 (pp. 129–133). Kyiv : Dmytro Burago Publishing House [in Ukrainian].
7. Kokotyukha A. Antolohiya ukrayinskoho detektyvu. Ukrayinskyy nuar [Anthology of the Ukrainian detective. Ukrainian noir]. URL: (access date: 05.02.2024) [in Ukrainian].
8. Kolesnyk O. (2022) Istorychnyy detektyv yak literaturna forma interpretatsiyi istoriyi ta kultury [Historical detective story as a literary form of interpretation of history and culture]. *Culture and modernity: an almanac*. № 1 (pp. 20–27) [in Ukrainian].
9. Kolesnyk O. (2023) Istorychnyy detektyv ta istoriya yak detektyv: do pytannya mizhzhanrovoho syntezu [Historical detective and history as a detective: to the question of cross-genre synthesis]. *Scientific notes of NaUKMA. History and theory of culture*. Vol. 6 (pp. 39–44) [in Ukrainian].
10. Literaturoznachna entsyklopediya [Literary encyclopedia] (2007): u dvokh tomakh. Kyiv: Ed. Center “Akad.”. Vol. 1. URL: https://archive.org/details/litera_turoznachat1 (access date: 03.02.2024) [in Ukrainian].
11. Polishchuk Ya. (2007) Mizh pryhaduvanniam i peredchuttyam”: reprezentatsiya sovyet-skoho mynuloho v suchasniy literaturi [Between recollection and foreboding: representation of the Soviet past in modern literature]. *Ukrainian literature in general education school: Scientific and methodological journal*. № 12 (pp. 5–9) [in Ukrainian].
12. Filonenko S. (2010) “Kyivskyi” retro-detektyv: reprezentatsiya radyanskoho mynuloho. [“Kyivskyi” retro-detective: representation of the Soviet past]. *Philology. Literary studies* (pp. 106–111) [in Ukrainian].
13. Filonenko S. Yak naykrashchyy syshchyy imperiyi proyshov kriz vohon, vodu i midni truby [How the best detective of the empire passed through fire, water and copper pipes] : retsenziia na knyhu Vladyslava Ivchenka “Naikrashchyy syshchyy imperiyi na sluzhbi pryvatnoho kapitalu”. 2014. URL: <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2014/02/05/073033.html> (access date: 28.01.2024) [in Ukrainian].
14. Harlan O. (2010) Retro-detektyv u suchasniy yevropeyskiy literaturi: modyfikatsiyi zhanru [Retro-detective in modern European literature: modifications of the genre]. *Scientific works. Series: Philology. Literary studies*. Vol. 135. №. 122 (pp. 84–88) [in Ukrainian].
15. Joshi S. (1990) John Dickson Carr: A Critical Study. Bowling Green: Popular Press.
16. Winks R. (2003) Preface. *The Detective as Historian: History and artin Historical Crime Fiction* / Ed. By Ray B. Browne and Lawrence A. Kreiser. N.Y.: Bowling Green State University Popular Press (pp. 9–10).